

tegensprekt, er-
erde, en beweer-
van der Leeuw
wat de Twaalf
gedemonstreerd
bereid, het nog
van der Leeuw

overgehouden,
iets, dat door en
thans vastgelegd
iemand er nog
houden. En wat
van der Leeuw
het dogma van
g, een der zoo-
van het dogma
na van elke kerk
rwijl hij op dien
dop de „formu-
ristelijke kerken
ontbrak bij den
gebruikelijke
Dat vooreerst
dat, wie de for-
mee het dogma
de menschen tot
van der Leeuw
et dogma van de
gissing.

als Prof. van der
in zijn medestan-
bij „het aller-
et zijnde, ook be-
et natuurlijke
kaar zoo „niets
ita niet wél, hoe
gen tijd. Om een
aan Prof. van der
had hebben” (De
jp niet, hoe Prof.
houdt voor „Gods
”, nog eens weer
te vrijzinnigheids-
ezigheid van
wel sterk, en het
er van die half-
js maken, dat ze
n hebben, en nu
ich kunnen laten
b.v. dat van den
r Leeuw, of van
half-intellectueel
en hen verzoeken
a het tweede deel
ste opstel: „Wij
rd Gods... Het is
ons belijden”.

at „Woord Gods”
wanneer men be-
het volgens Prof.
wil zeggen: „God
die tot menschen
zijn huisje, dat
veerd”, zooals wij
pathiek gezelschap
beperken”.

tuellen, voorzoo-
er Leeuws groe-
willen vragen
sch, dat Prof. van
heeft? Hij zegt he-
óók anders. Maak
onderstelling, den
reken Gods”, over
God, „het natuur-
och eigenlijk alle-
de wijsbegeerte te

nog verder wille
ik in, dat Prof. van
of „oecumenisch
ar „vooronderstelt
gereserveerd
er anderen, b.v. de
ijn, hun opvatting
taal van Prof. van
ze verklaren, die
elijk „gereser-
óó gereserveerd, al-
a — de paedagogi-
iken wil. Zoo ge-
schenkenner het
uldigen man dat
omen worden zal.
ik willen conclud-
r Leeuw van de
itgaat, en andere
gij u maar in het
der Leeuw op
bij hem kunt be-
illusie, die hij
Maar dan zoo, de
misschien?

hoe valsche de we-
Prof. van der Leeuw
ar tegen hem wa-
dt, „dat niet he-

ware is”. Onparlementair gezegd: dat is als „weergave” van mijn z.g. haatlied nonsens. En Prof. van der Leeuw moest niet zoo om de zaak zelf heengaan. Ik strijd niet tegen wie een verkeerd dogma erop nahouden, b.v. de Roomschen, en ook niet, tegen wie eerlijk verklaren, dat ze niet meer weten, dan ze zeggen, b.v. wijlen Dr. Hooykaas. Maar ik strijd tegen hen, die met woorden goochelen (ook al bedoelen zij het niet, want over de „ziel” heb ik niet te oordeelen), die daarom de afbakening van de positie over en weer onmogelijk maken, die van de Gereformeerden beweren, wat niet waar is, en den schijn aannemen van een eenheid met anderen, met wie zij allerminst één zijn, of ooit zullen worden. Ik strijd tegen Prof. van der Leeuw, omdat hij zegt, de Twaalf Artikelen te aanvaarden en oecumenisch te belijden, terwijl het niet waar is. Want hij bergt in die oude formulieren gedachten op, hij dringt ze, liever gezegd, met geweld er aan op, gedachten, die met de eerlijke exegese van de Twaalf Artikelen geheel en al in strijd zijn, gedachten, die, zelfs als men op de manier van de lagere school (wij zouden immers beginnen, ik zeg nu maar niet met Aristoteles, maar met het aller-natuurlijkst) de volzinnen ontleedt, op geen enkele wijze met de Twaalf Artikelen te verbinden zijn. Als ik lees over de geboorte uit de maagd Maria, de nederdaling ter helle, het „komen” zullen (futurum) uit den hemel („vandaar”) van Jezus Christus, als ik lees over de opstanding, en ik leg daar naast, wat Prof. van der Leeuw ervan maakt, dan zegt ieder, die nog eerbied voor het „woord” heeft, en dien eerbied hier concreet laat spreken: hier wordt het woord der volzinnen van de Twaalf Artikelen geweld aangedaan.

En daarna heb ik gesproken. Ik wil dat weten, voordat ik met Prof. van der Leeuw, of zijn aanhangers, b.v. in een schoolbestuur ga zitten. Ik wil weten, dat ik dan met menschen te doen heb, die b.v. de Twaalf Artikelen niet aanvaarden, zóó, als ze eerlijk moeten worden gelezen.

d) Daarom wijs ik, met ietwat medelijden om zooveel probleemverschuiving, de bewering af, als zou ik Prof. van der Leeuws artikelen hebben begeleid met een „lied van den haat”.

Een lied? Pardon: het was juist proza, dat tegen het omzetten van het proza der formulieren der kerk in een gedicht van Prof. van der Leeuw bezwaar inbracht.

Waarom de kwestie vericebeld, en van het argumentatie-veld teruggebracht naar het hofje-der-wederzijdsche-zielenrevue? Prof. van der Leeuw moest dat maar aan een Groningschen collega overlaten.

Haten? Prof. van der Leeuw haten? Geen sprake van! Ik haat slechts dat verkrachten van het woord, dat veranderen van onvoltooid verleden tijden (b.v. in „vanwaar Hij komen zal”) in „perfecta praesentia” (b.v. wanneer Christus’ komen zullen „vandaar”) wordt opgelost in de phrase, dat Christus „God is, die zich beweegt in alle eeuwigheid”, bl. 100).

Dat Prof. van der Leeuw hier zich van de anders duidelijke genoeg geformuleerde bezwaren afmaakt met dat „hatende”: „een lied van den haat”, dat neem ik hem kwalijk. Dat is één van die onrechtvaardigheden, die men van het „Algemeen Weekblad”, met uitzondering van enkele beter willenden, zoo langzamerhand gewoon wordt.

e) En nu eindig ik. Er zijn er, die zich maar niet bekennen willen, dat zij het geloof der oudste, algemeenste christelijke belijdenis verloren hebben. Zij moeten in dezen tijd tusschen eerlijke gereformeerden en eerlijke vrijzinnigen wel een zwaar leven hebben. Soms zijn ze er echter niet minder luidruchtig in „plakken van valsche etiketten om.”

Men moet zich daarover niet verwonderen: het ligt aan de benauwde situatie.

Maar van één illusie moet men hen althans trachten te ontdoen: van de illusie, dat gereformeerden en vrijzinnigen hen bestrijden, „omdat ze” (n.l. de geestverwanten van Prof. van der Leeuw) „over het geloof anders spreken dan gewoonlijk geschiedt”.

Want ook dat is een fabeltje, precies als de bewering over mijn lied van den haat. Al de technische kunstmiddeltjes, waarmee Prof. van der Leeuw den inhoud van de Twaalf Artikelen onderstoven loopt met behoud van hun formule, liggen open en bloot voor ons. Ze zijn in de laatste jaren uiterst algemeen; men behoeft Barth er maar eens op na te slaan. Alleenlijk: de één knutselt met die hulpmiddeltjes van futura praesentia, van ik-gij-relatie, van existentialiteit, van een eeuwig praesens en een abstract-concreet aldus, de ander aldoo. Er bestaat een vrijwel algemeen methodisch werk-apparaat voor de hedendaagsche ontbinders van het kerkelijk dogma; maar de bewering, dat men dan „tot het dogma der kerk” komt, die is gelukkig nog niet algemeen. Er zijn er gelukkig óók nog onder hen, die wel dezelfde methodische kunstmiddeltjes uithalen als Prof. van der Leeuw het doet, maar die tenminste zoo nuchter zijn, hardop te verklaren, dat ze het dogma der kerk om zeep helpen.

En als de geestverwanten van Prof. van der Leeuw nu ook maar eens ronduit zeiden, wat nuchtere werkelijkheid is, dan was het meteen

uit met het proza-van-protest, dat Prof. van der Leeuw heeft omgefantaseerd tot een lied-van-haat, och arme.

K. S.

Ook de Christelijke politiek in gevaar. (II).

Vraagt men nu, gelijk gezegd is, naar den „achtergrond”, waaruit meningen als we van Emil Brunner hoorden uitspreken, te verklaren zijn, dan keeren we als vanzelf met onze gedachten terug tot den man, die zoo heel vaak achter de dialectische theologie blijkt te staan: Søren Kierkegaard.

Om hem te kennen, dient men zich te herinneren, dat hij door den loop zijner eigen gedachten al heftiger tegenstander van den wijsgeer Hegel geworden is.

Hegel — men weet het — is door zijn filosofie geleid tot de verheerlijking van den staat. De absolute geest, die zich ontvouwt, en zich bewust wordt van zichzelf naarmate hij zich tegenover zijn tegengestelde plaatsen kan, wordt zich bewust van zichzelf in de wereldgeschiedenis, waarin hij zich objectieveert. Zoo wordt de staat niet maar een toevalligheid, en niet maar een optelsom van individuen, doch de metaphysische grond, die den enkeling als enkeling kan dragen. De volksgeest is dan ook niet een zekere „stemming”, die voorbijgaat, doch iets existentiëls; de enkele hangt er van af. Moraliteit beteekent de vrijwillige gehoorzaamheid aan den volksgeest, en wat daarin leeft. Want deze volksgeest schept, vormt den staat van binnen uit; zoo is de staat niet een dood ding, doch altijd levendig: want de objectieve geest vormt zich nu in den staat zijn rijk, dat ver uitgaat boven dat van de natuur.

En zoo heeft de staat altijd zijn beteekenis voor de wereldgeschiedenis; slechts in het raam van die wereldgeschiedenis vindt hij zijn plaats, zijn mogelijkheid, de voleinding van zijn leven. Ontvouwt de absolute geest zich nu in de wereldgeschiedenis, en is in dat proces de staat een hoger trap dan de natuur, dan is dus die staat in het raam der wereldgeschiedenis de laatste gestalte, de laatste objectieve vorm voor den zich ontvouwenden objectieven geest.

Zoo heeft dus bij Hegel de staat een ontzaglijke beteekenis. Hij is niet in tegenspraak met den absoluten geest, met „God”, doch omgekeerd: „God” heeft hem nodig, de absolute geest objectieveert zich in de wereldgeschiedenis, en zou zonder haar dit niet vermogen.

Tegen deze staatsapothecose nu kiest Kierkegaard stelling.

Niet zoozeer nog tegen Hegels bepaalde aan den staat gewijde paragrafen richt Kierkegaard zich, als wel tegen de grondgedachte, waaruit dit alles bij Hegel voortvloeit.

Zooveel eerbied immers Hegel heeft voor de wereldgeschiedenis, zoo groote verachting heeft Kierkegaard ervoor. Hegel moge de geschiedenis noodig achten voor de zelfontplooiing en de zelfbewustwording van den absoluten geest, Kierkegaard zijnerzijds poneert de antithese tusschen God en het goddelijke ter eener, en het historisch-continueerende van de wereldgeschiedenis ter ander zijde. God staat als de absolute tegenover het menselijke, het historisch bekleemde eindige leven. God komt tot onze „horizontale” vlakke (de wereld als onze operatiebasis) slechts langs de „verticale” lijn. Hij is immers in de hoogte: „God is in den hemel, en gij zijt op aarde”. Daarom heeft Hegel in den grond misgetast, toen hij de wereldgeschiedenis (en in haar den staat) noodzakelijk noemde voor de zelfontplooiing en de zelfherkenning van den absoluten geest, toen hij dus de wereldgeschiedenis, en in hoogste instantie den staat, dienstbaar stelde, onder het gezichtspunt der alle antithese overwinnende synthese, aan God. Want God beteekent voor de wereldgeschiedenis, ook voor den staat, ook voor den z.g.n. christelijken staat, alleen maar: gericht. Hij staat er tegenover.

Vandaar dan ook dat de enkeling, om God te „dienen”, een andere plaats in moet nemen tegenover den staat, dan Hegel wilde. Hegel laat den enkeling zich pas „vinden” in den staat, die zelf weer het raam is, waarin zich de wereldgeschiedenis voltrekt, en — de absolute Geest zichzelf kan vinden. In den staat loopt dus die enkeling conform aan de wegen van den absoluten Geest, in staatsverband dient hij, in de volksgemeenschap, ook reeds God.

Maar bij Kierkegaard is het natuurlijk geheel anders. Daar is de enkeling slechts in de volstreekte geïsoleerdheid in staat, God te „ge-looven”; zoodra die enkeling komt in de „commune”, in de „gemeenschap” (onverschillig welke), is hij tevens weer één geworden met de horizontale wereld, die tegenover God staat, en God tegenover zich vindt. Hij is dan in de „mediatie”, in het platte vlak der geschiedenis en der communie, der compagnie. En hij is daardoor al weer geplaatst buiten de mogelijkheid, God te dienen. De verticale lijn van God kan met de horizontale lijn van wereldgeschiedenis, van menschengemeenschap, van communie en commune, van compagnie, en van kerk en van staat, niet samenvallen. Zij kan die alleen maar snijden, kruisen, doorbreken. En die snijding, die kruising kan de enke-

ling dan ook — het spreekt nu wel voor zich zelf — slechts beleven in het „oogenblik”, waarin hij volstrekt „alleen” is, d.w.z. losgerukt, althans losgedacht, uit alle „horizontale” gemeenschapsvormen, ook van den staat, de kerk, en natuurlijk... de staatskerk.

Men voelt het: hier ligt een scherpe oppositie tegen Hegel.

Met name ook inzake den staat. En de mogelijkheid van christelijk, geloofig, staatsbeleid.

We zullen in een volgend artikel trachten na te gaan, in hoeverre deze opvattingen doorwerken.

K. S.

Doctoraal examen voor predikanten? (I).

Gelijk we reeds onder Persschouw meldden, heeft Ds F. C. Meijster in Geref. Kb. Rotterdam zich bezig gehouden met ons artikel over een mogelijk in te stellen doctoraal examen voor predikanten.

Ds Meijster erkent, dat de kwestie van beteekenis is, meent ook, dat de gedachte zelf overweging verdient, de gedachte n.l. dat de Kerken voor haar eigen dienaren de wenschelijkheid van verder-gaande studie zullen uitspreken, en daarna de consequentie trekken zullen, door haar Theologische School dienovereenkomstig mandaat te verleenen, maar heeft bezwaar tegen een naam. Hij wil dat eventueel in Kampen in te stellen examenen liever niet doctoraal examenen genoemd zien. Immers, dan maakt men een doctorandus, d.w.z. iemand die doctor worden wil, maar de Kerken zelf hebben tot nu toe er niet toe kunnen komen, aan haar eigen hogeschool doctores te kweken. Verleende zij nu wel den „graad” (of den naam) van doctorandus, dan zou zij daarmee de bekende „promotiekwestie” weer ophalen, en in deze kwestie een beslissing nemen, die een bepaald kant uitging, en niet bleef staan bij het „doode punt”, waarop een vorige keer de zaak is blijven liggen.

Nu vergunne men mij nog even de opmerking, dat ik deze zaak in „De Reformatie” niet zou besproken hebben, als ik werkelijk meende, dat, wie om redenen van ambtspractijk een doctoraal examen te Kampen begeert, daarmee de promotie-kwestie ter tafel brengt.

Integendeel — ik meen, dat men de zaak geheel los daarvan stellen en houden kan.

Ook dit laatste.

Waarom ik dat meen? Dat wil ik volgende week wel zeggen.

K. S.

HET BOEK VAN DE WEEK

Verborgen Schatten.

Dr B. Wielenga, Verborgen Schatten. — J. H. Kok, N. V., Kampen.

Eenige weken geleden is onder „Boekbespreking” aangekondigd de verschijning van een Bijbelsch Dagboek van de hand van Dr B. Wielenga.

De aankondiging, die omtrent de wijze van werken nadere inlichtingen gaf en herinnerde aan de stylistische gaven van den auteur, was op zichzelf voldoende om de belangstelling voor deze nieuwe uitgave te wekken.

Toch willen we er, nu ze, innerlijk en uiterlijk welverzorgd, voor ons ligt, in deze rubriek „Boek van de Week” gaarne nog eens de aandacht op vestigen, omdat ze een boek is van bijzonder karakter, dat in het genre Bijbelsch Dagboek een eigen plaats inneemt.

Dat eigene komt in de eerste plaats uit in den vorm. Terwijl een dagboek in den regel gesteld is naar de tijdorde, wordt hier de Schriftorde gevolgd. Het aantal korte leesstukjes is zelfs grooter dan dat van de dagen van ’t jaar. En ook heeft niet het toepasselijk element, de meditatie, het voornaamste accent, doch de uitlegging, de exegese van een aangehaald Schriftwoord. Dit laatste vormt het eigene van den inhoud, dat in de tweede plaats opmerkelijk is.

In een voorwoord zegt de Schrijver: „de verzameling korte verklaringen in dezen bundel is bedoeld als voorbeeld, hoe, door het aandacht geven aan Schriftplaatsen die gemakkelijk verwaarloosd worden, maar meer nog door het nieuw vertalen en naspeuren van vertrouwde woorden, verborgen schatten aan het licht komen.”

Want „het Woord Gods is als de zee, die geeft aan wie niet anders doet dan het net uitwerpen”.

Dr Wielenga gaat uit van het feit, dat de Statenvertaling, hoe eerbiedwaardig ook en naar vele zijden van uitmendende beteekenis, leemten heeft, die vervulling behoeven. Nieuwere onderzoekingen op exegetisch en archeologisch gebied — al vorderen ze voorzichtigheid in het concluderen — hebben nieuwe dingen aan het licht gebracht, die aan bepaalde Schriftplaatsen een andere interpretatie doen geven. En vooral is het taalgebruik sinds de Statenvertalers en de revisores hun werk deden veel veranderd; begripwijziging, beteekenisverandering, stijl- en kleurvariatie der woorden vragen herziening van verschillende overzettingen.